

מבוא

תופעת המעבר של שחקני כדורגל ממדינה למדינה איננה תופעה חדשה וניתן היה לזהות אותה כבר בשנות ה-50 של המאה ה-20. תהליכים אלה אפשרו מצד אחד לאפשר לקבוצות כדורגל לצרף שחקנים איכותיים וטובים יותר ובכך ליצור ערך גבוה יותר לקבוצת הכדורגל, ואילו עבור השחקן, הייתה זאת הזדמנות לשחק בנבחרות זרות, לעיתים טובות ומפותחות יותר מאשר הנבחרת המקומית בארצו. אולם תהליך זה לא היה מנותק גם מגורמים חברתיים, כלכליים ותרבותיים עולמיים, כדוגמת פיתוח תחרויות ספורט בינלאומיות, יצירת ארגוני ספורט עולמיים, צמיחה של מועדונים מקומיים לרמות בינלאומיות, יצירת גלובליזציה בין תרבויות וכמובן השקעות כלכליות שמשכו אליהם שחקנים זרים, לצד מסחור ענף הכדורגל שהפכו אותו לאחד ענפי הספורט בעלי ההכנסות והרווחים הגבוהים בעולם (Travlos, Dimitropoulos, & Panagiotopoulos, 2017: 260-261).

עם זאת המעבר של שחקני כדורגל ממדינה למדינה הובילו לשינויים מהותיים על קבוצות הכדורגל. הערכה היא כי חמשת הליגות הבכירות באירופה: צרפת, גרמניה, אנגליה, איטליה וספרד, מאופיינות בלפחות שלישה שחקנים זרים, למשל בגרמניה ישנם 39% שחקנים זרים בראשית שנות ה-2000; איטליה 33%, ספרד 40%. אולם גם בליגות אחרות נמוכות יותר שיעור השחקנים הזרים נאמד במספרים דומים למשל בבלגיה 40% משחקני הכדורגל המקצועיים של הליגות הבכורות במדינה הינם זרים. מצד אחד השחקנים הזרים אפשרו לשפר את ביצועי הקבוצות, אך מצד שני גם חלו תהליכים חברתיים שבהם קבוצות ערים מקומיות כבר אינן שיקפו את התרבות המקומית מפאת נוכחות של שחקנים זרים (Flores, Forrest, & Tena, 2010:548).

תהליך דומה אך מאוחר יותר התקיים גם בישראל, כאשר בשנות ה-80 וה-90 ענפי הספורט בישראל החלו לשלב ספורטאים זרים – כולל גם בכדורגל. השילוב של ספורטאים זרים אפשר מצד אחד לשפר את ביצועי קבוצות הכדורגל בישראל ולהתמודד באופן טוב יותר בתחרויות בינלאומיות. מצד שני הועלו טענות כי כניסתם של השחקנים הזרים לכדורגל הישראלי הפחיתו את הזדמנויות המקצועיות של שחקנים מקומיים ופגעו בזהות הקבוצה המקומית, אך באופן כללי היחס לשחקנים זרים נותר חיובי (Ben-Porat, 2002: 61).

השפעות אחרות בישראל ובעולם הובילו לבריחה של שחקנים מקומיים לליגות זרות, ובכך ליצור משבר זמינות ואיכות של שחקנים מקומיים. אך טענה זו הינה מוגבלת, שכן היא על פניו משקפת התנהגויות הגירה נורמטיביות – כאשר ישנו היעדר פיתוח של ענף משק או ספורט, עובדים מקצועיים יחפשו עבודה במדינה אחרת במסגרת מקצועם – ותהליך דומה מתקיים בכדורגל. ואילו מדינות אחרות כדוגמת גרמניה וצרפת - שקולטות שחקנים זרים רבים, טוענות כי הדבר יצר אווירת כדורגל עשירה יותר, צבעונית ומגוונת יותר. עם זאת ישנה ביקורת פנימית לפיה ריבוי שחקנים זרים החליש את הקבוצות הלאומיות של המדינה שכן ישנו קושי לזהות שחקנים מקומיים איכותיים שישחקו עבור המדינה (Madichie, 2009: 32-33).

שאלת המחקר: כיצד משפיעה תופעת השחקנים הזרים על קבוצות הכדורגל בעולם?

מטרת המחקר היא לבחון את השפעת השחקנים הזרים על קבוצות הכדורגל – הן בהיבטים חברתיים והן בהיבטים מקצועיים. המחקר יאפשר לבחון את האופן שבו שחקנים זרים בכדורגל משפיעים על הצלחת קבוצות הכדורגל, אך גם על האופן שבו הדבר עשוי לשחוק ולפגוע בקבוצות מקומיות אחרות, לפגוע בזהויות הקבוצה והאופן שבו החברה המקומית מקבלת את השתלבותם של השחקנים הזרים. לצורך כך יבוצע מחקר עיוני שהתמקד בהתפתחות תופעת השתלבותם של שחקנים זרים בכדורגל, הסיבות להתפתחות התופעה, וכמובן השפעותיה של התופעה. פרק ההשפעות יתמקדו בשני ענפים מרכזיים: השפעה מקצועית והשפעה חברתית על הקבוצה והקהילה בכללותה.

התפתחות תופעת השחקנים הזרים בכדורגל

הפרק יתאר את התפתחות תופעת שחקני הכדורגל הזרים. הפרק יאפשר להבין את המשתנים שאפשרו לפתח ולהרחיב את התופעה בזירת הכדורגל הבינלאומית תוך הצגת הגדרות, הסיבות שאפשרו את התפתחות התופעה והן המגמות ותנוונים אמפיריים המסבירים את התופעה. הגדרת תופעת השחקנים הזרים במועדוני הכדורגל דומה בהגדרתה לתופעת ההגירה הבינלאומית, כלומר הימצאותם של שחקנים בעלי לאום שונה בקבוצת הכדורגל המקומית, או מעבר של שחקן כדורגל ממדינה מסוימת למדינה אחרת בעלת לאום שונה מזה של השחקן. הגירה זו מבוססת בעיקר על הגירת עבודה (labor migration) שבה שחקן כדורגל זר מוצא מקום עבודה במדינה זרה בתחום הכדורגל. מתוך כך ניתן להבין כי תופעת השחקנים הזרים בכדורגל מתייחסת רק למעבר של שחקנים זרים ממדינה למדינה ולא מעבר של שחקנים מקומיים בתוך מדינת הלאום (Elliott, & Harris, 2011: 559).

התפתחות תופעת השחקנים הזרים בכדורגל איננה מאופיינת עם משתנה אחד כי אם השתלבותם של מספר משתנים ותופעות חברתיות שהובילו בהדרגה ליצירת תופעת השחקנים הזרים. עם זאת אחד ההסברים הבולטים של התופעה הוא תהליכי הגלובליזציה. למרות כי השתלבותם של שחקנים זרים בכדורגל זוהתה כבר בשנות ה-50 בליגות אירופאיות, תהליך זה התרחב במידה משמעותית בשנות ה-80 וה-90 של המאה ה-20 במקביל להתרחבות תהליכי הגלובליזציה. תהליכי הגלובליזציה מאופיינים בהתפתחות תהליכים חברתיים וכלכליים כדוגמת חברות רב-לאומיות, ארגונים אזוריים ורב-לאומיים, סחר בינלאומי, העברת ידע, הון ובני אדם, ושינויים חברתיים ותרבותיים המשפיעים עליכולתה שלהמדינה לשמר את ריבונותה. מתוך כך פעילויות גלובליות הינן חוצות גבולות, קהילות ותרבויות, והן חודרות לתוך שטחים טריטוריאליים מובהקים ושוחקות ביכולת של הריבון להמשיך ולשמור על ריבונותו. תופעת הגלובליזציה בעולם הספורט התבססה על התפתחותם של ארגוני ספורט בינלאומיים, צמיחתן של תחרויות בינלאומיות בין מועדוני ספורט זרים, יצירת טורנירים ואליפויות בינלאומיות מגוונות שיצרו כל אחד קשרי גומלין בין התנועה לבין הגירת הספורטאים (Travlos, Dimitropoulos, & Panagiotopoulos, 2017: 261).